

Поняття корупційного та пов'язаного з корупцією правопорушення, видів відповідальності за вчинення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією

Що саме розуміється під поняттям «корупція», та які наслідки настають після вчинення протиправних корупційних дій?

Пропонуємо глянути на це поняття саме крізь призму українського законодавства.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про запобігання корупції» (далі – Закон) корупція – це використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки / пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка / пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Таким чином корупційні дії можуть проявлятися не тільки зі сторони особи, що наділена службовими повноваженнями, але й зі сторони того, хто обіцяє чи пропонує неправомірну вигоду такій особі.

В будь-якому разі за вчинення корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією, винна особа притягується до встановленої законом відповідальності.

Звертаємо вашу увагу, що у статті 1 Закону законодавець розділяє корупційне правопорушення та правопорушення, пов'язане з корупцією.

Корупційне правопорушення – це діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

Правопорушення, пов'язане з корупцією – це діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

Як бачимо, залежно від вчинених протиправних дій відповідальність за порушення антикорупційного законодавства може бути кримінальною, адміністративною, цивільно-правовою та дисциплінарною.

Ознаки корупційного правопорушення

Перша – це вчинення активних дій або бездіяльність із корисливими цілями, а саме отримання неправомірної вигоди як майнового так і немайнового характеру, тобто «обов'язкова наявність корисливої мети, що спрямована на досягнення матеріальної або іншої вигоди». Підкреслимо той факт, що така вигода (як матеріальна, так і нематеріальна) отримується суб'єктом незаконно за правопорушення, пов'язані з корупцією.

У той же час особиста зацікавленість як мотив зловживання посадовими повноваженнями може виражатись у прагненні отримати вигоду немайнового

характеру або ж взаємну послугу, заручитися підтримкою у вирішенні будь-якого питання.

Другою ознакою є те, що дії або бездіяльність суб'єкта відповідальності за корупційні правопорушення здійснюються шляхом недотримання вимог нормативно-правових актів, у яких окреслено коло прав та обов'язків особи на тій чи іншій посаді. Факт корупції в діяльності суб'єкта відповідальності за такі порушення матиме місце, якщо відповідний посадовець свідомо не дотримується правил виконання своїх повноважень, беручи на себе ризики відповідальності у випадку виявлення цих правопорушень. При цьому характерною ознакою такого діяння (або бездіяльності) є те, що воно вчиняється суб'єктом відповідальності за корупційні правопорушення, який отримує за це не передбачені законом блага, всупереч інтересам служби й обсягу прав, своєї компетенції та повноважень.

Наступною ознакою є факт діяння, пов'язаного з використанням службових повноважень і відповідних можливостей, що не стосується виконання особою своїх посадових обов'язків, а безпосередньо пов'язано з фактом зловживання ними.

Ще одна ознака корупційного правопорушення полягає в його суб'єктивній стороні – у прямому умислі. Дія або бездіяльність посадової особи спрямована на отримання певних благ, учинена умисно. При цьому посадовець, який вчинив це правопорушення, усвідомлював протиправний характер своїх діянь. Дії такої особи вчиняються за домовленістю або згодою сторін.

Види юридичної відповідальності за корупційні правопорушення

Вид відповідальності	Юридична підстава та правозастосовчий акт
Адміністративна	Юридична підстава – Кодекс України про адміністративні правопорушення. Накладається за адміністративні правопорушення уповноваженими органами публічної влади (органами адміністративної юрисдикції). Правозастосовчий акт – постанова.
Кримінальна	Юридична підстава – Кримінальний кодекс України. Настає за вчинення злочинів, вичерпний перелік яких міститься в Кримінальному кодексі України, тобто встановлюється лише законом, настає з моменту офіційного обвинувачення, реалізується виключно в судовому порядку. Правозастосовчий акт – вирок суду.

Дисциплінарна	Юридична підстава – Закон України «Про державну службу», Кодекс законів про працю України, дисциплінарні статuti. Накладається адміністрацією органу, підприємства, установи, організації (особою, що має розпорядчо-дисциплінарну владу над конкретним працівником) внаслідок вчинення дисциплінарних проступків. Правозастосовчий акт – наказ.
Цивільна	Юридична підстава – Цивільний кодекс України. Настає з моменту вчинення правопорушення – заподіяння матеріальної і/або моральної шкоди. Питання про притягнення суб'єкта (фізичної або юридичної особи) до цивільно-правової відповідальності за корупційні правопорушення вирішується судом. Правозастосовчий акт – рішення.

Кримінальна відповідальність

В примітці до статті 45 Кримінального кодексу України визначено, що корупційними злочинами вважаються злочини, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410 даного Кодексу у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені статтями 210, 354, 364, 364¹, 365², 368–369².

Кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, відповідно до цього Кодексу вважаються кримінальні правопорушення, передбачені статтями 366⁻², 366⁻³ цього Кодексу.

Адміністративна відповідальність

Перелік адміністративних корупційних правопорушень та санкцій, які застосовуються за їх вчинення, передбачені главою 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією», а саме статтями 172⁴, 172⁵, 172⁶, 172⁷, 172⁸, 172⁹, 172⁹⁻¹, 172⁹⁻².

Відповідно до частини 5 статті 65 Закону особа, щодо якої складено протокол про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, якщо інше не передбачено Конституцією і законами України, може бути відсторонена від виконання службових повноважень за рішенням керівника органу (установи,

підприємства, організації), в якому вона працює, до закінчення розгляду справи судом.

У разі закриття провадження у справі про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, у зв'язку з відсутністю події або складу адміністративного правопорушення відстороненій від виконання службових повноважень особі відшкодовується середній заробіток за час вимушеного прогулу, пов'язаного з таким відстороненням.

Цивільно-правова відповідальність

Цивільно-правова відповідальність за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень настає відповідно до Цивільного кодексу України у разі, коли вони призвели до негативних цивільно-правових наслідків (заподіяння матеріальної чи моральної шкоди).

Питання щодо притягнення особи до цивільно-правової відповідальності за корупційні правопорушення вирішується у судовому порядку.

Дисциплінарна відповідальність

Частиною другою статті 65 Закону України «Про запобігання корупції» передбачено, що особа, яка вчинила корупційне правопорушення або правопорушення, пов'язане з корупцією, однак судом не застосовано до неї покарання або не накладено на неї стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, пов'язаною з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або такою, що прирівнюється до цієї діяльності, підлягає притягненню до дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку.

Частиною третьою статті 65 Закону передбачено, що за поданням спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції або приписом Національного агентства, з метою виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення або невиконання вимог Закону в інший спосіб, рішенням керівника органу, підприємства, установи, організації, в якому працює особа, яка вчинила таке правопорушення, проводиться службове розслідування в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Обмеження щодо заборони особі, звільненій з посади у зв'язку з притягненням до відповідальності за корупційне правопорушення, займатися діяльністю, пов'язаною з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, або такою, що прирівнюється до цієї діяльності, встановлюється виключно за вмотивованим рішенням суду, якщо інше не передбачено законом.

Відомості про осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень, щодо яких судами прийняті відповідні рішення, які набрали законної сили, а також відомості про накладення дисциплінарних стягнень за корупційні правопорушення заносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення.